

Pensioenaanspraken in beeld

Deel 2: aanspraken naar herkomst, sociaaleconomische categorie en type huishouden

Elisabeth Eenkhoorn, Annelie Hakkenes-Tuinman en Marije van de Grift

De pensioenopbouw van autochtonen en tweedegeneratieallochtonen in zowel de eerste als de tweede pijler is nagenoeg gelijk. Eerstegeneratieallochtonen bouwen echter wel minder pensioen op in beide pijlers. Werknemers hebben een hogere pensioenopbouw dan zelfstandigen en inactieven. Zelfstandigen daarentegen hebben relatief veel geld in individuele pensioenregelingen. Ook hebben ze vaak vermogen om op terug te vallen. Voor huishoudens valt op dat de verhouding tussen het pensioen en het inkomen voor pensionering bij alleenstaanden en paren gelijk is.

Dit zijn enkele conclusies uit het tweede deel van een artikel waarin een overzicht wordt gegeven van de bij het CBS beschikbare gegevens over pensioenaanspraken van Nederlanders.

1. Inleiding

In de Nederlandse vergrijzende samenleving zijn de betaalbaarheid van de inkomensvoorziening na 65-jarige leeftijd en het inkomen na pensionering van de verschillende groepen belangrijke vraagstukken. Het inkomen van 65-plussers wordt deels gefinancierd uit het omslagstelsel van de AOW en deels uit kapitaaldekking. Het omslagstelsel betekent dat de actieve beroepsbevolking betaalt voor de gepensioneerden; kapitaaldekking houdt in dat het pensioen gefinancierd wordt uit gespaard kapitaal. Door de omvang van de groep 65-plussers en de toenemende levensverwachting is het belangrijk nu al zicht te krijgen op de toekomstige uitgaven aan het omslagstelsel en op het gespaarde kapitaal van verschillende bevolkingsgroepen.

In dit artikel worden de meest recente cijfers over de pensioenopbouw in Nederland gepresenteerd. Pensioenaanspraken zijn gerelateerd aan het inkomen en de loopbaan van een persoon. Verschillende demografische groepen hebben verschillende pensioenaanspraken. In dit tweede deel van *Pensioenaanspraken in beeld* komen de aanspraken naar herkomst, sociaaleconomische categorie en type huishouden uitgebreid aan de orde. In het eerste deel dat in het vorige nummer van de Sociaaleconomische trends is verschenen, werd al ingegaan op de aanspraken naar geslacht en burgerlijke staat (Eenkhoorn, Hakkenes-Tuinman en Van de Grift, 2009).

De cijfers hebben betrekking op 2005 en zijn afkomstig van de pensioenaansprakenstatistiek. Voor meer informatie over deze statistiek wordt verwezen naar de Technische toelichting.

2. Herkomst

De opbouw van pensioen in de eerste pijler (AOW) is bij eerstegeneratieallochtonen lager dan bij tweedegeneratieallochtonen en autochtonen. Dit komt doordat deze personen als volwassenen naar Nederland zijn gekomen en dus pas op latere leeftijd begonnen zijn met hun AOW-opbouw. Eerstegeneratieallochtonen van 15 tot 65 jaar die in 2005 in Nederland woonden hadden een gemiddelde vestigingsleeftijd van 23 jaar. En missen daardoor gemiddeld al 8 jaar aan AOW-opbouw. Zoals verwacht verschilt de AOW-opbouw van tweedegeneratieallochtonen nauwelijks van die van autochtonen aangezien beide groepen in Nederland geboren zijn.

Staat 1
Gemiddelde AOW-opbouw naar leeftijd en herkomst, 2005

	Allochtonen		Autochtonen
	eerste generatie	tweede generatie	
	euro		
15 tot 20 jaar	400	400	400
20 tot 25 jaar	1 000	1 500	1 500
25 tot 30 jaar	1 300	2 300	2 200
30 tot 35 jaar	1 800	3 100	3 000
35 tot 40 jaar	2 300	3 800	3 800
40 tot 45 jaar	2 900	4 700	4 600
45 tot 50 jaar	3 500	5 500	5 400
50 tot 55 jaar	4 200	6 300	6 300
55 tot 60 jaar	5 000	7 000	7 100
60 tot 65 jaar	5 500	7 800	7 900

Ook bij pensioenaanspraken in de tweede pijler, het arbeidsgerelateerde pensioen, zijn er verschillen te zien tussen autochtonen en allochtonen en tussen de twee generaties van allochtonen. Aan het eind van hun loopbaan hebben eerstegeneratieallochtonen gemiddeld bijna de helft minder opgebouwd dan tweedegeneratieallochtonen en autochtonen. Turkse en Marokkaanse eerstegeneratieallochtonen van 40 tot 45 jaar hebben een bijna drie keer zo lage pensioenaanspraak als leeftijdsgenoten van de tweede generatie, en bijna vier keer zo laag vergeleken met autochtonen. Eerstegeneratieallochtonen zijn niet alleen op latere leeftijd naar Nederland gekomen, maar hebben veelal ook een lagere opleiding en lager betaald werk waardoor ze een lager pensioen opbouwen.

Er zijn ook grote verschillen te zien tussen de diverse herkomstgroepen. Turkse en Marokkaanse eerstegeneratieallochtonen hebben zeer lage pensioenaanspraken ten opzichte van Surinaamse, Antilliaanse en westerse allochtonen. Een oorzaak is dat de Surinamers, Antillianen en westerse allochtonen die in Nederland zijn komen wonen

gemiddeld gesproken een hoger inkomen hebben dan Turkse en Marokkaanse immigranten.¹⁾ Bovendien is het mogelijk dat allochtonen uit Suriname en de Nederlandse Antillen en Aruba gemiddeld op jongere leeftijd naar Nederland zijn gekomen dan Turken en Marokkanen en daardoor een langere periode pensioen hebben kunnen opbouwen.

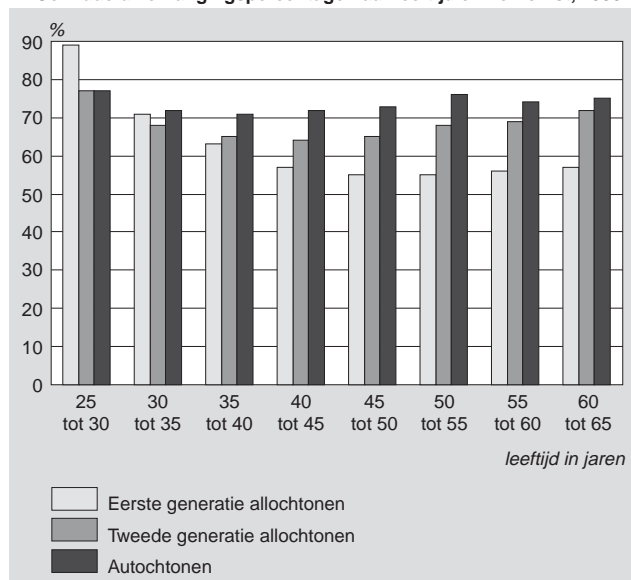
Bij tweedegeneratieallochtonen zijn de verschillen tussen de herkomstgroepen minder groot, maar ook in deze generatie hebben Antillianen en westerse allochtonen een hoger pensioen opgebouwd dan leeftijdsgenoten van Turkse en Marokkaanse herkomst. Tweedegeneratieallochtonen boven de 50 jaar hebben zelfs hogere pensioenaanspraken dan autochtonen.

Het vervangingspercentage van tweedegeneratieallochtonen is voor bijna alle leeftijdscategorieën hoger dan dat van eerstegeneratieallochtonen, maar wel lager dan dat van autochtonen. Bij personen onder de 35 jaar liggen de

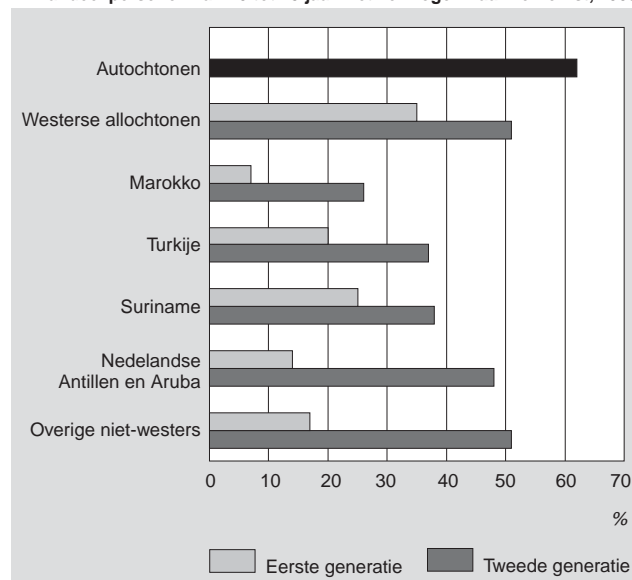
verhoudingen wat anders met praktisch gelijke vervangingspercentages voor alle drie de groepen en een hoog vervangingspercentage voor de eerstegeneratieallochtonen. Dit kan verklaard worden door de vaak lage inkomens van jonge eerstegeneratieallochtonen. In 2005 is het gemiddelde inkomen van niet-westerse eerstegeneratieallochtonen 20 procent lager dan dat van autochtonen. Een laag inkomen kan leiden tot een hoog vervangingspercentage door een relatief hoog pensioen, bij vrouwen was dit ook zichtbaar (Eenkhorn, Hakkenes-Tuinman en Van de Grift, 2009).

Vergeleken met autochtonen hebben weinig eerstegeneratieallochtonen vermogen om hun pensioen mee aan te vullen. Ook hier is het op latere leeftijd naar Nederland komen een mogelijke oorzaak. Opvallend is dat voornamelijk westerse allochtonen vermogen hebben en weinig Turkse en Marokkaanse allochtonen vermogend zijn. Bij tweedegeneratieallochtonen is het verschil met autochtonen kleiner, maar nog steeds aanzienlijk.

1. Gemiddeld vervangingspercentage naar leeftijd en herkomst, 2005



2. Aandeel personen van 40 tot 45 jaar met vermogen naar herkomst, 2005



Staat 2
Gemiddelde arbeidsgelateerde pensioenaanspraken naar leeftijd en herkomst, 2005

	20 tot 25	25 tot 30	30 tot 35	35 tot 40	40 tot 45	45 tot 50	50 tot 55	55 tot 60	60 tot 65
<i>euro</i>									
Autochtonen	100	700	1 700	2 700	4 100	5 600	6 800	7 700	7 700
Allochtonen									
eerste generatie	0	300	600	1 000	1 400	2 000	2 900	4 100	4 200
westerse allochtonen	0	300	800	1 300	1 900	2 700	3 900	5 500	5 800
Marokko	0	300	600	700	800	800	900	1 400	1 600
Turkije	0	200	500	900	1 100	1 400	1 400	1 400	1 600
Suriname	100	400	1 100	1 500	2 100	2 800	3 600	4 100	4 400
Ned. Antillen en Aruba	0	300	800	1 200	1 700	2 200	3 100	4 200	4 300
overig niet-westers	0	200	400	600	900	1 100	1 300	1 800	2 000
tweede generatie	100	500	1 400	2 500	4 000	5 500	6 900	7 900	7 900
westerse allochtonen	100	600	1 500	2 600	4 000	5 500	6 900	7 900	7 900
Marokko	100	400	900	1 600	3 300	x	x	x	x
Turkije	100	400	1 100	1 800	3 000	x	x	x	x
Suriname	100	500	1 100	2 200	3 700	6 400	7 800	8 600	8 100
Ned. Antillen en Aruba	100	500	1 600	2 900	4 800	6 400	6 200	6 200	8 100
overig niet-westers	100	500	1 400	2 500	4 400	5 400	5 800	8 000	8 700

3. Sociaaleconomische categorie

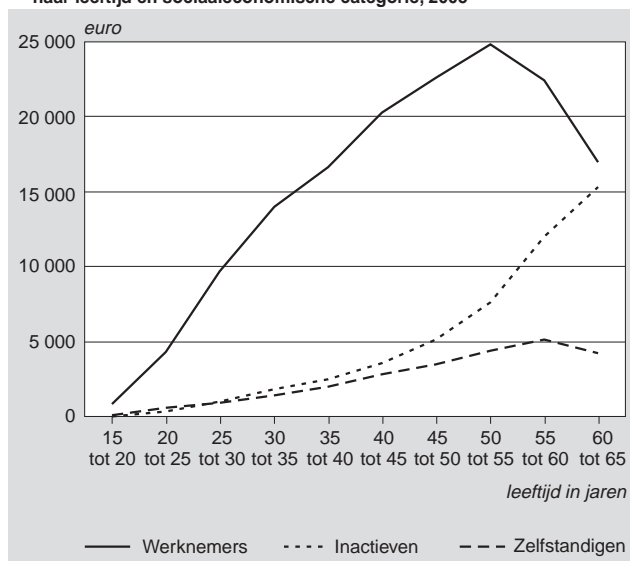
De sociaaleconomische categorie wordt bepaald door de economisch meest belangrijke activiteit van een persoon. Er wordt onderscheid gemaakt tussen werknemers (personen voor wie de hoogste inkomsten uit loon komen), zelfstandigen (personen voor wie de hoogste inkomsten uit winst komen) en inactieven (de rest, zoals personen voor wie de hoogste inkomsten uit een uitkering komen). De sociaaleconomische categorie wordt ingedeeld op basis van de peilmaand september. Voor deze maand is bepaald waar de meeste inkomsten voor die persoon vandaan kwamen en dat bepaalt de sociaaleconomische categorie. In de opbouw en de te bereiken AOW komen de verschillende sociaaleconomische categorieën behoorlijk overeen. Dit komt doordat de AOW een volksverzekering is en niet afhankelijk van een bijdrage hieraan vanuit de inkomsten, maar enkel van het in Nederland wonen.

Staat 3
Gemiddelde AOW-opbouw en te bereiken aanspraken naar geslacht en sociaaleconomische categorie, 2005

	Werk-nemers	Zelf-standigen	Inactieven
<i>euro</i>			
Mannen			
opgebouwde jaarlijkse aanspraken	4 200	4 800	3 600
te bereiken jaarlijkse aanspraken	8 700	8 500	9 500
Vrouwen			
opgebouwde jaarlijkse aanspraken	4 000	4 800	4 100
te bereiken jaarlijkse aanspraken	8 700	8 300	9 100

Voor werknemers ligt het te bereiken pensioen in de tweede pijler aanzienlijk hoger dan voor inactieven of zelfstandigen. Dit komt doordat werknemers op dit moment actief opbouwen in de tweede pijler. Zelfstandigen en inactieven moeten het qua tweede pijler pensioen hebben

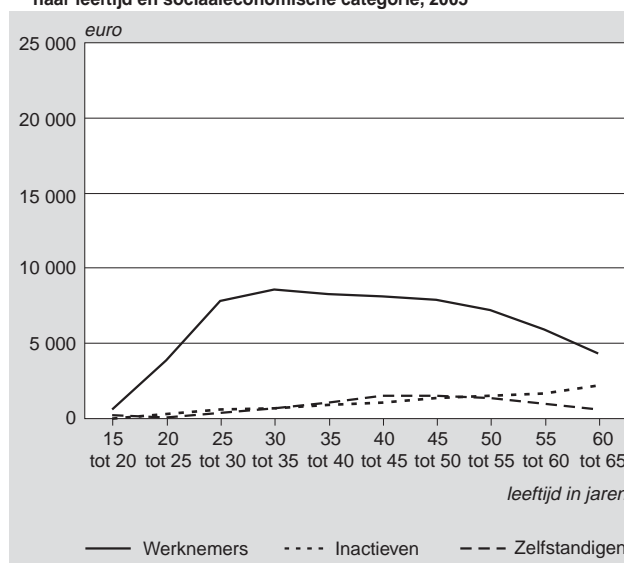
3. Gemiddelde te bereiken arbeidsgelateerde aanspraken voor mannen naar leeftijd en sociaaleconomische categorie, 2005



van opgebouwde aanspraken in het verleden of een kleine baan op dit moment.

Naar sociaaleconomische categorie zijn er verschillen tussen mannen en vrouwen in de te bereiken arbeidsgelateerde aanspraken. Ten eerste is te zien dat het algemene patroon dat vrouwen minder tweede pijler pensioen opbouwen dan mannen voor alle sociaaleconomische categorieën zichtbaar is vanaf de leeftijdsgroep 25 tot 30 jaar. Daarnaast hebben de oudere inactieve mannen een te bereiken pensioen dat vergelijkbaar is met dat van werknemers. Dit kan worden verklaard doordat werknemers die qua pensioenopbouw redelijk hoog zitten eerder stoppen met werken. Dus in die groep inactieve oudere mannen zit een grote groep die tot aan hun inactiviteit vanwege pensionering altijd hebben gewerkt. Voor vrouwen is eenzelfde verloop zichtbaar, zij het in beperktere mate. Een interessant verschil tussen mannelijke en vrouwelijke werknemers is dat de piek in het te bereiken arbeidsgelateerde pensioen voor vrouwen ligt in de leeftijdscategorie van 30 tot 35, terwijl dit voor mannen ligt in de leeftijdscategorie van 50 tot 55. Dit zou kunnen komen doordat vanaf 35 jaar minder vrouwen voltijds werken (35 uur of meer per week) (Beckers, Hermans en Portegijs, 2009: 90). Ongeveer een derde van de vrouwen gaat minder werken na de geboorte van het eerste kind en 10 procent stopt volledig met werken (Cloin en Souren, 2009: 122).

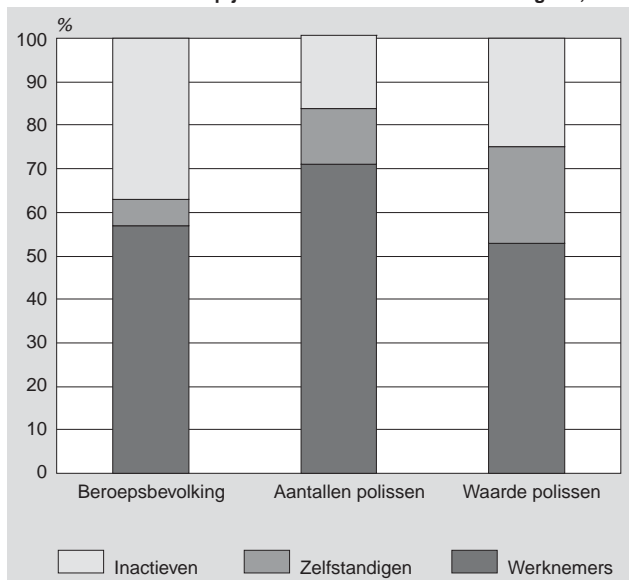
4. Gemiddelde te bereiken arbeidsgelateerde aanspraken voor vrouwen naar leeftijd en sociaaleconomische categorie, 2005



Naast de AOW en het arbeidsgelateerde pensioen is het ook mogelijk dat mensen zelf een pensioenaanvulling regelen op basis van lijfrentepolissen. Dit wordt ook wel de derde pijler genoemd. Vooral voor zelfstandigen is dit een goede manier om hun pensioen aan te vullen. Zelfstandigen hebben relatief veel geld in de derde pijler.

Statistieken over de derde pijler worden nog ontwikkeld bij het CBS, wel is de verdeling bekend van deze pijler over de diverse sociaaleconomische categorieën. Hoewel het merendeel van de polissen bij de werknemers zit, is toch

5. Aandeel in de derde pijler naar sociaaleconomische categorie, 2005



duidelijk te zien dat een derde pijler product voor zelfstandigen erg belangrijk is. Ten opzichte van hun aandeel van 6 procent in de beroepsbevolking hebben de zelfstandigen een groot aandeel in het aantal polissen, namelijk 13 procent. Bovendien hebben de zelfstandigen in verhouding een groot aandeel van 22 procent in de waarde van deze polissen.

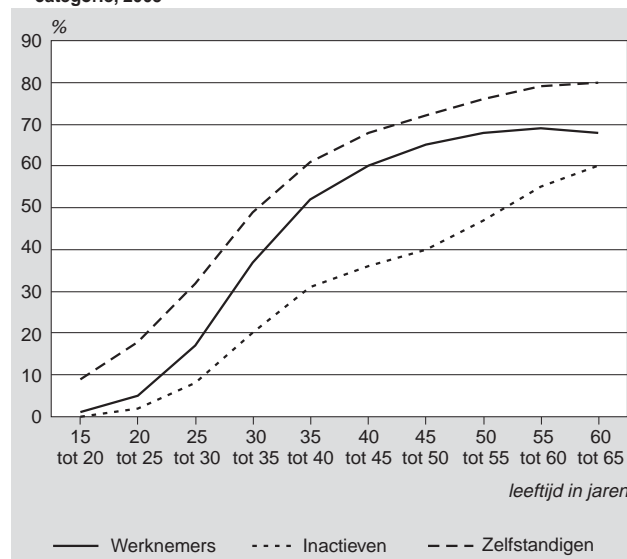
Doordat in de huidige statistiek nog niets over de derde pijler is opgenomen geeft het vervangingspercentage een incompleet beeld, waardoor de vergelijking tussen de verschillende sociaaleconomische categorieën bemoeilijkt wordt. Echter, het vervangingspercentage voor inactieven laat zien dat een hoog percentage niet per definitie goed is. Inactieven hebben vaak een vervangingspercentage dat boven de 100 procent uitkomt. Met andere woorden, het inkomen neemt na pensioering toe. Dit komt doordat zij op het peilmoment nauwelijks tot geen inkomen hebben, maar op het moment dat ze 65 jaar worden wel een AOW-uitkering krijgen. De groep overige inactieven hebben zelfs extreem hoge vervangingspercentages; in deze categorie zitten mensen die in de peilmaand geen inkomsten uit loon, winst of een uitkering hadden en geen student waren. Het hoge vervangingspercentage betekent niet dat de groep een heel hoog pensioen krijgt, maar vooral dat veel personen in die groep op dit moment nauwelijks tot geen inkomen heeft.

Staat 4
Gemiddeld vervangingspercentage van inactieven naar leeftijd, 2005

	Totaal inactieven		w.v. overige inactieven	
	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen
	%			
25 tot 30 jaar	155	148	286	451
30 tot 35 jaar	111	134	255	582
35 tot 40 jaar	98	140	257	877
40 tot 45 jaar	92	138	280	1 243
45 tot 50 jaar	91	133	309	1 577
50 tot 55 jaar	90	134	370	2 469
55 tot 60 jaar	83	137	459	4 457
60 tot 65 jaar	75	113	726	7 437

Een voorbeeld van een inactieve met een hoog vervangingspercentage is een vrouw van 63 die sinds haar huwelijk geen betaalde arbeid meer heeft verricht. Haar man werkt volledig en daardoor heeft de vrouw ook geen recht op een uitkering (en dus inkomen). Als deze vrouw 65 wordt, krijgt ze een AOW-uitkering. Doordat ze op dit moment geen inkomen heeft, zou haar vervangingspercentage oneindig hoog zijn. Deze vrouw behoort tot de groep vrouwen in de leeftijd 60 tot 65 jaar. In deze groep zullen ook vrouwen zitten die hun hele leven hebben gewerkt, maar bijvoorbeeld in het lopende jaar zijn gestopt met werken. Deze vrouwen zijn ook inactief maar hebben wel inkomen gehad. De berekening van het vervangingspercentage van de hele groep gaat als volgt: de aanspraken en inkomens van alle individuen worden opgeteld en gedeeld door het aantal personen. Een groep waarvan een deel geen inkomen heeft, heeft toch een vervangingspercentage.

6. Aandeel personen met vermogen naar leeftijd en sociaaleconomische categorie, 2005



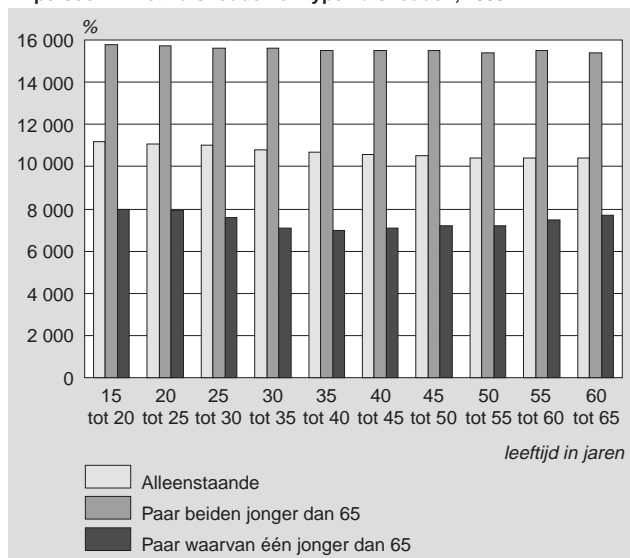
Zelfstandigen hebben vaker vermogen om op terug te vallen als inkomensvervanging dan werknemers en inactieven. Dit kan verklaard worden doordat zelfstandigen vermogen kunnen opbouwen in hun eigen bedrijf. De inactieven hebben minder vaak vermogen opgebouwd vergeleken met de andere categorieën. Inactieven hebben doorgaans minder inkomsten om vermogen mee op te bouwen.

4. Huishoudens

Naast de pensioenopbouw van personen is ook de pensioenopbouw van huishoudens in kaart gebracht. Een belangrijke vraag hierbij is of het toekomstige inkomen meerdere inkomens gaat vervangen of niet. De nu nog thuiswonende kinderen gaan waarschijnlijk zelf een huishouden vormen en zijn voor de pensioenaansprakenstatistiek niet meegenomen in het huishouden. Daarnaast gaan thuiswonende kinderen nog niet met pensioen als hun ouders dat doen.

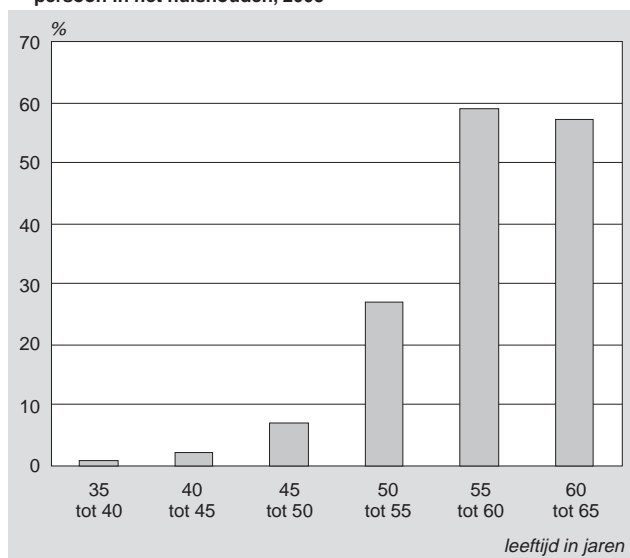
Verschillen voor de te bereiken AOW tussen huishoudtypen wordt veroorzaakt door de verschillende uitkeringspercentages voor de verschillende huishoudtypen. De AOW-uitkering voor een alleenstaande bedraagt 70 procent van het minimumloon. Een paar ontvangt meer, namelijk een uitkering van 100 procent van het minimumloon, 50 procent voor de afzonderlijke partners.

7. Gemiddelde te bereiken AOW-aanspraken naar leeftijd van jongste persoon in het huishouden en type huishouden, 2005



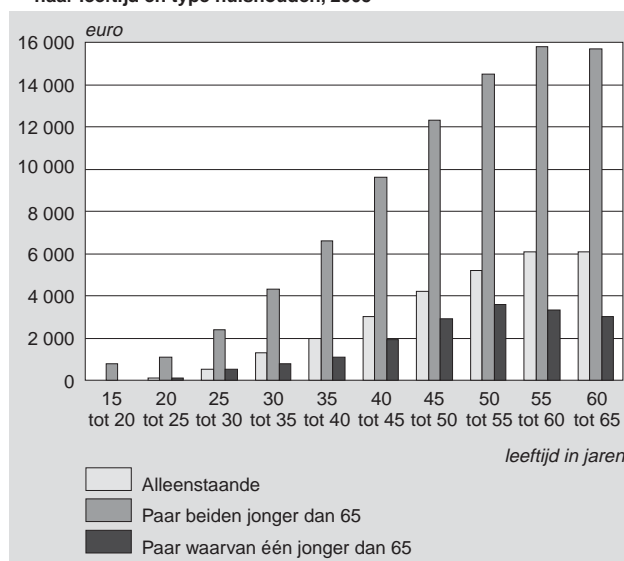
Paren met een leeftijdsverschil waarvan de jongere partner een laag inkomen heeft, hebben recht op een tegemoetkoming vanuit de AOW, de zogenaamde partnertoeslag. Deze toeslag kan oplopen tot een volledige AOW-uitkering. Alleenstaanden hebben geen recht op die toeslag. De partnertoeslag wordt in 2015 afgeschaft, maar voor paren die voor 1 januari 2015 al recht hadden op partnertoeslag blijft deze van kracht.

8. Aandeel huishouden met partnertoeslag naar leeftijd van jongste persoon in het huishouden, 2005



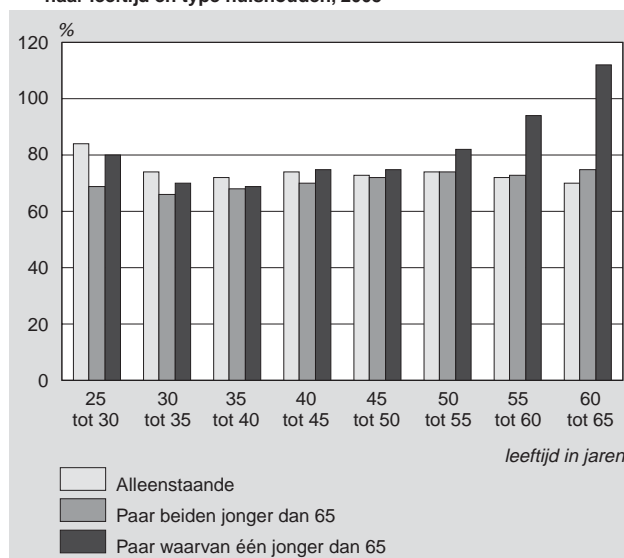
Bij pensioenopbouw in de tweede pijler is duidelijk te zien dat paren waarvan beiden jonger zijn dan 65 jaar meer dan twee keer zoveel pensioen hebben opgebouwd als alleenstaanden. Een verklaring hiervoor is dat paren mogelijk met twee personen pensioen opbouwen. Echter, bij paren waarvan één partner jonger is dan 65 jaar wordt er door één persoon pensioen opgebouwd, maar wel minder dan door alleenstaanden. Een mogelijke verklaring is dat de jongere partner vaker een vrouw is, in 72 procent van de huwelijksluitingen tussen man en vrouw is de man de oudere partner. Tevens is de pensioenopbouw van gehuwde vrouwen lager dan die van alleenstaanden (Eenkhorn, Hakkenes-Tuinman en Van de Grift, 2009).

9. Gemiddelde opgebouwde arbeidsgelerateerde pensioenaanspraken naar leeftijd en type huishouden, 2005



Als wordt gekeken naar het vervangingspercentage zijn er geen grote verschillen tussen de typen huishoudens. Net als bij personen is bij huishoudens te zien dat na pensionering ongeveer 70 procent van het fiscale inkomen overblijft.

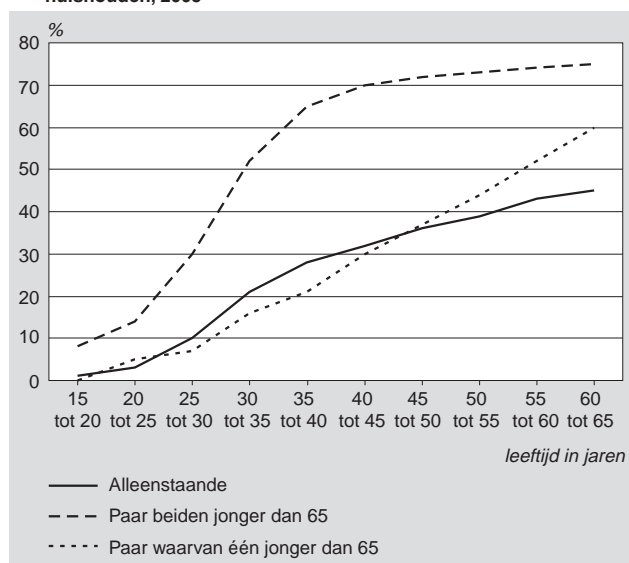
10. Gemiddelde vervangingspercentage van huishoudens naar leeftijd en type huishouden, 2005



Bij paren waarvan één jonger is dan 65, is het vervangingspercentage hoger naarmate deze jongere partner dichter bij de pensioenleeftijd komt. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de jongere partner niet werkt of minder gaat werken.

Vooral paren hebben vermogen om op terug te vallen als inkomensvervanging na pensionering. In de leeftijdsgroepen vanaf 45 jaar heeft meer dan 70 procent van de huishoudens vermogen om op terug te vallen. Alleenstaanden blijven hierin duidelijk achter; gemiddeld heeft 27 procent van de alleenstaanden vermogen en zelfs als er wordt gekeken naar de oudste leeftijdsgroepen dan komt dit percentage niet boven de 50 procent uit.

11. Aandeel huishoudens met vermogen naar leeftijd en type huishouden, 2005



Technische toelichting

Statistiek Pensioenaanspraken

Op basis van door pensioenfondsen en verzekeraars beschikbaar gestelde gegevens heeft het CBS een statistiek ontwikkeld over pensioenaanspraken van Nederlanders. De term pensioenaanspraak impliceert dat de eventuele hervreiding ten gevolge van echtscheiding of overlijden van de individuele pensioenopbouw is opgenomen, in de cijfers over 2005 is dit enkel het geval voor nabestaanden. Hervreiding onder (ex-) partners is niet in de statistiek opgenomen. Afgelopen december zijn de definitieve cijfers over 2005 verschenen.

In de statistiek zijn gegevens over AOW-aanspraken (eerste pijler), de werkgerelateerde pensioenaanspraken

(tweede pijler) en de beschikking over vermogen opgenomen. De statistiek over de tweede pijler is gebaseerd op door pensioenfondsen en verzekeraars geleverde data over de opgebouwde en te bereiken pensioenaanspraken. Er wordt geen rekening gehouden met verschillende typen regelingen. Daarnaast zijn er ook cijfers over de verhouding tussen het huidige inkomen en het op te bouwen pensioen, het zogenaamde vervangingspercentage, en worden een aantal optellingen van pensioencomponenten gemaakt. Gegevens over de individuele regelingen (derde pijler) volgen in 2010.

Deze onderwerpen zijn opgenomen in tabellen over werknemers, zelfstandigen, inactieven en huishoudens. In de tabellen zijn de opgebouwde en de te bereiken pensioenaanspraken opgenomen. De aanspraken worden weergegeven naar aantal personen, in contante waarden (hoeveel geld is er nodig om het pensioen levenslang uit te keren), annuïteiten (hoogte van de jaarlijkse uitkering) en percentages. In de tabellen is onderscheid gemaakt naar verschillende sociaaldemografische kenmerken.

In dit artikel is ingegaan op de onderwerpen naar verschillende kenmerken. Het is een beschrijving van een aantal uitkomsten van de statistiek, er is echter nog veel meer te vinden in de tabellen die beschikbaar zijn op <http://statline.cbs.nl/statweb/>

Literatuur

Beckers, I., B. Hermans en W. Portegijs (2009). Betaalde arbeid. In: Merens, A., en B. Hermans (2009). *Emancipatiemonitor 2008*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau/ Centraal Bureau voor de Statistiek.

Cloin, M. en M. Souren (2009). Onbetaalde arbeid en de combinatie van arbeid en zorg. In: Merens, A., en B. Hermans (2009). *Emancipatiemonitor 2008*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau/ Centraal Bureau voor de Statistiek.

Eenkhorn, E., A. Hakkenes-Tuinman en M. van de Griff (2009). Pensioenaanspraken in beeld. Deel 1: aanspraken naar geslacht en burgerlijke staat. *Sociaaleconomische trends*, 3/2009.

Noot in de tekst

- In 2005 was het gemiddelde inkomen voor Surinamers 14 800 euro, voor Antillianen 12 400 euro en voor westerse allochtonen 19 900 euro. Turken hadden in het zelfde jaar gemiddeld een inkomen van 10 100 en Marokkanen 8 900 euro (<http://statline.cbs.nl/statweb/>).